

בישראל צו ה' חלוי, איך הוי כמו מקדושה חמורה לקדושה קלה, דג' אסור, ואסור להניח נביאים על חורה, ונבדי כה' אסורין לכה'ר, איך אין כאן שום נפ'מ אי כולן הוי מזה חדא, מ'מ יש לגר מערבי מעלה יתירה משאר גרות, ובזה מיושב ק' החתים בחי' שבה שהקשה למה לא הקשה בש'מ ממשה ערוכה דתמיד פ'ו דמבואר דה' מדליק מנר המערבי, ולפ'י ניחא דבאמת ל'ק כק' הבני והספ'א, לכן הביא בש'מ ברייתא דמבואר חשיבות הנר מערבי לגבי שאר גרות, דהיא עדות לישראל, ותכלית הדלקת המנורה, וקשה למ'ד דאין מדליקין:

עוד כחבתי בחי' ליישב ק' הנ'ל כיון דעיקר מלוא י'ח לפרסם הנס לאחרים שעי' יוסיפו בשבח הנס עיין ברמב"ם בפ' הי'ב מה' מנוכה, איך הדלקת י'ח מניח הוי ממונות י'ח, שהדליקו ממנו, כיון דעי' שגחוסף עוד י'ח, שגרוס להוסיף עוד בפרסום הנס, זהו עיקרו של מלוא י'ח פרסום הנס, וזה דמהדרין גר לכא'א, איך דומה לגרות דמנורה אף דמעבדין, דעי' י'ח שהדליקו ממנו יוסיף בפרסום הנס בנ'ח זה שדלקו בו ממנו וי'ב:

(יז) **ומה** דנחשק מר אי גם בביהמ'ק עשו איזה זכר לנס בנ'ח בחוספת גרות ואור, בזה יש לי להאריך, הנה בתקנת מלוא י'ח יש מנוכה גדולה, לריכה בירור דברים, בש'מ נמלא רק קבעים בהלל והודאה, ועיקר מלוא י'ח חסר מן הספר, וכבר עמדו בזה, גם דברי הרמב"ם ז"ל המה תמוהים, דכחב וי'ל מפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמנה ימים הללו ימי שמחה והלל, ושכך י'ח, רק כחב ומדליקין גרות, מדלא כחב ולהדליק גרות רק ומדליקין גרות, משמע דהדלקה הו' היתה רשות לא חובה, ואח'כ מסיים והדלקת הגרות מזה מדי'ם, ולמה לא חשב חיב'ק לעיל שכתב מה שהתקינו חכמים שבאותו הדור מזה או, כמו שחשב לשמחה והלל, הלא דבר הוא, לכן נראה לפענ'ד דכיון דמבואר בדרשה חז"ל הובא ברמב"ן פ' בהעלותך דמלוא י'ח הוא המשך להדלקת המנורה בביהמ'ק, דעי' מזה של י'ח יש לה למלוא הדלקת המנורה קיום לעד, איך לא רחוק הדבר להחליט, שבאמת כ'ו שבהמ'ק ה' קיים לא התקינו חז"ל מלוא הדלקת י'ח, כיון דאז היתה המנורה דולקת בביהמ'ק, וזו היתה סימן וזכרון לנס שנעשה אז בה המנורה ע'למה, ורק משחרב בהמ'ק חשו חז"ל שמא ישכח הנס, כיון שכבה נר המנורה, לכן התקינו חז"ל מלוא נר מנוכה להדליק בפחתי הבתים, המשך למלוא הדלקת המנורה בביהמ'ק, לכן לא זכר בש'מ דלשנה אחרת קבעו למלוא י'ח, רק להלל והודאה, לכן כחב הרמז'ל דהתקינו הלל והודאה ושמחה, ומדליקין גרות, דהיינו מלד המנהג לזכר הנס, אבל לא מלד התקנה, רק אחר החורבן התקינו להדליק, וזה שהוסיף הרמב"ם ומלוא י'ח מזה מדברי סופרים שהתקינו, לא אוסר שהתקינו הלל ושמחה רק תקנה מאוחרת לאחר החורבן, ובעל הניסים דנתקנה ע'י חכמים שבאותו הדור, לא זכר נמי מלוא הדלקת י'ח בשביל זה, ובזה ניחא מה שהקשו על הרמז'ל שכתב ומלוא י'ח מזה מדי'ם כמו קריאת המגילה, למה שביק הלל דכחב לעיל שהוא מחויבי דמנוכה, ולפ'י ניחא דהלל שאני דהוא מתקנת חכמי הדור אבל נר מנוכה לא נתקן אז, רק בזמן מאוחר, ומ'מ הוי מזה מדי'ם, אח' כי בספ'מ שורש אי' מבואר דנ'ח נתקן בזמן המקדש הב', אבל כ'כ כי יש הרבה סחירות בין ספ'מ לפס'ר יד החוקה כידוע, ואל תשיכני דהרי מנינו לנ'ח ובי' שנתלקו באופן קיומו של המלוא, דז'א דפלוגתא ב'ש ובי' היתה נמשכת זמ'ר אחר החורבן, והרי רק

יחזקאל

ביבנה ילאה ב'ק הלכה כב'ט כמבואר בירושלמי פ'א היא דקידושין, ור'א מתלמידי ריב'ז ה' תלמיד ב'ש, ומ'ינו ביבמות מ'ד דשאלו את ר' יהושע תלמידו של ריב'ז להכריע בפלוגתא ב'ש ובי', ולא רחוק הדבר שזה שמוסר בש'מ מ' זקנים שהיו בליוון שאחד עשה כב'ש ואחד כב'ה דהזקנים הללו היו עוד מקודם החורבן, והמה היו מן הנוהגים להדליק גרות על פתח בתיהם לזכר הנס, לא לזכרון נס של הפך, כי לזה היתה המנורה בביהמ'ק, רק לזכרון של הנס מן הנלחין, כמוש'כ הפ'ח כי שהדלקה ביום אי' דלא ה' צו גם הוא לזכר הניעות ע'ש, ומיושב בזה מה שהקשו האחרונים על האחד שעשה כב'ש הרי לעולם הלכה כב'ה, וגם איחא משום לא תתגודדו, ומה שחירץ בספר כלי' להרב מאסטרלוב ז"ל, דנניח כיון דמ'ינו צו מהדרין ומהדרין מן המהדרין איך לא היו כולן שווין במלוא זו ל'ש לא תתגודדו, אינו כלום, דהרי המהדרין ומהדרין מן המהדרין לא פליגי רק אלה עשו המלוא בפשיטות בלי הידור, וה' אלה שמהרו לקיימה בהידור, כמו ש'ש בכל מלוא חילוקים כאלה, אבל ל'פ אלו עם אלו כלל, [ובל'י חימא מש'כ כיון דמלוא י'ח יש חילוקים ל'ש לא תתגודדו, וזה במ'כ נגד דברי ש'ם יבמות פ'ק, דפריך ממגילה נקראת וכו' מלא תתגודדו וע'ש בריב'ז'א דעיקר הפירכא מ'ד ע'ו דמהקדמה ל'ק, איך כיון דכבר יש זמנים טובא שוב על י'ד ופ'ו נמי לא קשה מלא תתגודדו דהרי אז לא היתה עוד פלוגתא ב'ש ובי', רק מנהג שנהגו אז בהדלקת הגרות בפחתי בתיהם אלו עושין כך ואלו עושין כך, ורק לאחר שנקבעה חובה אז ה' בעיני ב'ש טוב מנהג הפוחחין והולכין, ובעיני ב'ה ה' טוב מנהג המוסיפין והולכין, ומדוקדק לשון הש'ם אחד עשה כדברי ב'ש ואחד כדברי ב'ה בטח נשמט אלל ב'ש, כדבר'י, כמו שנמלא אלל ב'ה, כי באמת לא עשו כב'ה ובי', כי אז בעת שעשו לא היתה עוד פלוגתא ב'ש ובי', רק עשו מעלתן כמנהגן, כמו דס'ל לב'ש ובי', ומיושב למה ב' זקנים הללו בחרו להם טעם לדבריהם כנגד פרי החג אז מעלין בקודש ולי'מ, ועזבו הטעם דכנגד ימים הנכנסים והיולאים, ובאמת מזה קשה לט'י החוס' דס'ל דמהדרין מן המהדרין לא קאי על המהדרין [ובנ'אור הגר'א כחב על זה דבר נחמד], ולפ'י ניחא דהרי כ'כ דפלוגתא ב'ש ובי' כנגד ימים הנכנסין והיולאין חל' בתירוץ ב'י ננס הפך, אבל בימי ב' הזקנים אז לא היתה ההדלקה בשביל נס הפך, רק מנהג בשביל נס הנלחין, איך ל'ש נגד ימים הנכנסין והיולאין, רק עשמו של פרי החג ומעלין בקודש, ומיושב ט'י החוס', ולפ'י ניחא למה דוקא בנ'ח פריך בש'ם על הברכה והיכן ליוונו ולא פריך במגילה כן, ולפ'י ניחא דשאר מלוא ומכלל מגילה נתקנו בימי הבית ע'י סנהדרין, ובי' הגדול בירושלים לפ'ד הרמז'ל בריש ה' ממרים המה עיקר החורה, שייך שפיר וליוונו על תקנות כאלה, אבל על י'ח דנתקנה ע'י ב'ד שלאחר החורבן בזמן שגלתה כבר סנהדרין ממקומה ולא דנו אז ד'י, וע' במרגייתא טבא דמש'כ הרמז'ל דבכל עשה ולי'ת דרבנן אי' מ'שם לא חסור רק בתקנות שנתקנו ע'י ב'ד הגדול בירושלים, והדברים עתיקין, לכן פריך שפיר והיכן ליוונו רק בנ'ח, ובזה יתפרשו דברי הפסיקתא דמנוכה פרשה ג' לא יאמר אדם אינו מקיים מלוא זקנים הוא ואינם מסי'ת, כי ה' הוי'א בתנוכה כיון דלא נתקנה ע'י ב'ד הגדול, והוי' רק מלוא זקנים, חכמים וסופרים, לא יהי כ'כ חיוב: **ו**י' סוכה מ'ו דריב'ל ורבי'א ס'ל אליבא דר'י דאין מברכין על לולב ז' כיון דהוא מדרבנן, ולכאורה חמוס דהרי ריב'ל ס'ל שם דף מ'ד דערבה מנהג נביאים ופליגי

בעיני פשטה ולמגדר מילתא, מ"מ נראה מדברי הראב"ד
בפ"ב מה' ממרים דא"א לביד שלאחר החורבן שהי'
גדול מביד שבזמן הבית לבטל דבריו ובטולא דלריך
ביד גדול ממנו, וע"ש בכ"מ דנחוק הרבה בדברי
הראב"ד, מי הי' גדול ריב"ז או מחקני תקנות של להעלות
פירות מע"ש לירושלים, ואם הייתי כדאי הייתי אומר
דלא עלה ע"ד הראב"ד למוד במדה מי הי' גדול בתורה,
כי אין זה תלוי בזמן ומאב"י ורבא הלכה כבבבא, אלא
דדעתו כיון דעיקר התורה הוא הביד הגדול בירושלים,
וכמו גדול בהוראה, ולפי שיטת המ"מ הג"ל רק
בתקנותיהם יס' איסור דלא חסור, לכן אין בכך שום ביד
שלאחר החורבן לבטל אפי' יהי' גדול הימנו בתורה
ובחכמה ובמנין, והיו כמו דרבנן נגד דאורייתא, וא"י
אומר כי דעת רבינו הגדול הוא ג"כ כש"י הוא כי בכל
דבריו שם הזכיר ביד הגדול, וכשכ"ל לפ"ב הי"ב מה'
ממרים לדין דאין ביד בול לבטל דברי ביד חכמי א"א
גדול ממנו בחכמה ומנין כבד ביד סהס, כי לכ"ד הגדול
שבירושלים ל"מ ביד הבא אחריו אפי' גדול הימנו בתורה
ובמנין לבטל דבריו, ובכל אופן שהי' כדי לדברי הראב"ד
א"א לביד שלאחר החורבן לבטל דברי ביד שלפני החורבן,
א"כ מה פריך בש"ס ותבטל מלוותו על מלוות נ"מ,
בשלמא על הספד ותענית ל"מ, כיון דהי' הו"א דתלויה
נמי בבנין א"כ אדעאח דהכי תקטוהו, ועי' פ"ה דמש"ש,
אבל על מלוות נ"מ קשה, ולפי' נחא דהרי נתקנה נמי
ע"י ביד שלאחר החורבן, וי"ל כיון דל"מ בריה פ"ד בין
עשרה תקנות שהקן ריב"ז, אפשר לומר דר"א ור"י
תלמידיו תקנו אותה א"כ פריך בש"ס שפיר מה אמר
ר"א ור"י לאו והתענו על מה שהתעניתם, הרי הם
המתקנים ובכחם לבטל:

וע"ש בריה בהגהה ר"י ועב"ד ז"ל שחמה איך אפשר
שיגזרו תענית בלי ידיעת הגדולים הללו, ולפענ"ד
נראה, דמטו לה בשם החידושי הרי"ם ז"ל, דבשביל שהי'
לכס של בית הנשיא מרה על התשמיאם, שנטלו מהם
המלוכה, והוא נגד התורה דלא יסור שבט מיהודה,
כמוש"כ ברמב"ן ויחי, לכן לא הזכיר רבינו הקדוש דיני
חנוכה במשנה, א"כ י"ל דהנשיאים באמת לא היו מן
המסכמים לקבוע נ"מ למלוה בקביעות ולכן המה היו
המקילין ביו"ט הזה והסכימו לגזור בו תענית כי גזרה
התענית תלוי בהם, כמבואר בתענית כ"ד, ועי' ברין פ"ק
דתענית גבי אין תענית ליבור כבבב, וע"ס הנשיא באמת
הי' כקו' הש"ס ותבטל מלוותו, והיתה באמת המלוה
הזאת רפו"י בידם, עד שרבו עליהם תלמידיו ריב"ז ר"א
ור"י, וקבעו אותה לתק עולם:

ומד"י דברי בדברי הש"ס ר"ה הג"ל נ"ל לפרש חירן
הש"ס שאני חנוכה דמפרסם נ"מ, וא"א לבטלה
וע"ש בפרש"י, ובאמת לפי פירושו הו"ל לומר שאני
חנוכה דמפרסם מלוותו, לכן אני אומר דבאמת כל מלוה
שע"י תקנת חכמים א"א לנו לעשותה, מקבלין אנחנו שבר
על הפרישה, דהרי אנחנו אנוסים בתקנת חכמים, ע"י
שבת דף ד' פ"א חוס' ד"ה קידם וכ"כ הבה"ג דהא דכל
שנה שאין חוקעין בה בתחלתה מריעין לה כסיפה לא
דאיקלע ר"ה בשבת דהרי הוי כאלו עשאה דנאנס ולא
עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה, ומכש"כ כנאנס
בתקנת חז"ל, אבל כ"כ באב"י א"י ס"י תקי"א
דבניה כיון דהוא לפרסם הנס לאחרים, ל"ש נאנס
הוי כאלו עשאה דהרי עכ"פ הסירכוס ל"ה נעשה ע"ש,
א"כ זה חירן הש"ס דבניה קשה לבטל מלוותה
כיון דמפרסם נ"מ, ובב"בא ל"ש כאלו עשאה, כיון
דבאה לפרסם הנס לאחרים, ובכ"ה"ג אונק' ל"ה כמאן
דעניד:

ותליג על ר"י דס"ל יסוד נביאים ופרש"י דנפ"מ ברכה,
והרי ריב"ל ס"ל דעל מלוה דרבנן אין מברכין, א"כ
איזה נפ"מ יס' ואפי' יהי' יסוד נביאים נמי אין מברכין
לריב"ל, וכן קשה לרבנ"ה דס"ל דל"י על דרבנן אין
מברכין, א"כ למה יברכו על ערבה אפי' יהי' יסוד
נביאים, וע"ש בחוס' שם ד"ה כיון, ולפי' נחא דה
סבת ריב"ל ור"י דס"ל דעל לולב ז' אין מברכין, כיון
דהוא נתקנה ע"י ר' יוחנן בן זכאי לאחר חורבן ביהמ"ק,
ומשה"כ קרי ל"י בש"ס מלוות זקנים [שלא נמלא רק
במלוות נ"מ ולולב ז']. וס"ל כשיטת המרגניחא טבא
דחקנה שלא נתקנה בב"ד הגדול בירושלים ל"ה כדאורייתא
ואין מברכין עליה, משא"כ ערבה אי' הוי יסוד נביאים
ונתקנה ע"י נביאים בב"ד הגדול בירושלים בחורבן מנזלה
שפיר מברכין אף דהוי רק מדרבנן, [אמת כי ברשכ"ה
סוכה שם משמע ולריב"ל נמי אין מברכין על מלוות
מנילה, אבל לא זכיתי להכין, והרי קשיא מערבה], ובזה
מיושב ד"ה לריב"ל ממשנה ערובה דמא"י מפרשין אותו
פרוס כיון דל"ב ברכה, משמע הא שאר חו"מ דרבנן
אין מפרשין אותו פרוס משום ברכה, דמא"י שאני
דהוי ספק דבריהם, או דרוב ע"ה מעשרין כמבואר במס'
שבת דף כ"ג, והרי כל דבריהם לריב"ל לא בני ברכה,
ולפי' נחא דתרומו פירות וירקות מתקנות מלאכי ה"י
כמבואר בגדרים נ"ה מכות כ"ג ע"ש, ועי' ישועות מלכו
פ"א דתרומוהו הכ"ב, ועל מלוות הללו מודה ריב"ל
דמברכין, ותרומה בזה"ל ס"ל לריב"ל דקדושה ראשונה
לא בטלה, ולפי' נחא הא דה"ד בש"ס לרב דס"ל לולב
ז' לברכה מהא דס"ל דנ"ח בעי ברכה ולמה לא הביא
בש"ס ראי' מדברי רב באותה מסכתא דס"ל לקמן בדף
מ"ז דסוכה ב' מ"ב יחבין ומברכין דהוי נמי רק
מדרבנן, ואף דיו"ט ב' שאני דלא אחי ללולב ז', כמו
דחירן בש"ס שבת פ' ב"מ, דהרי הכא הוי להיפך וזול
לח', דמטעם זה באמת ס"ל לר"י דלא מברכין ע"ש, ולפי'
נחא דמיו"ט ב' א"ר כיון דהוי תקנה מו"מ הבית עוד
למוש' מספיקא דיומא, בכ"מ שאין השלוחין מניעים, ועל
תקנות הללו לכ"ע מברכין, ור"א רק מנ"ח דהוי כמו
לולב ז', תקנה לאחר החורבן ומ"מ מברכין, והא דלדירן
מברכין על לולב ז' ונ"ח אף דנתקנו אחר חורבן ושיטת
המרגניחא טבא דבכ"ה"ג ל"ה כדאורייתא, ל"ל כמוש"כ
הראב"ד בשלהי ברכות דמש"ה מברכין על נ"ח בלהל"ק
אף דל"ה אלא מדרבנן דכיון דתקנו דומי' דמטורה ונדונה
כמוה לענין ברכה והוי כמו דאורייתא, א"כ י"ל דה"ד
לענין ברכה בכלל, ובפרט לפ"מ שהי' הרמב"ן בשם
ר"ל דמלוה זו המך ממלוות המטורה שפיר מברכין עליה,
[ול"ל דה באמת כוונת הראב"ד] וכן בלולב כיון דהוי זכר
ללולב במקדש הוי כמוהו לענין ברכה, ובזה מיושב קו'
הטו"א במנילה כ"א דליוה ראי' מייחא אב"י בסוכה
ומנילה דלפניהם מלוה לברך מהא דא"ר א"ש דכל המלוות
מברך עליהן עובר לעשייתן, והרי ריב"ל פליג וס"ל
דרבנן ל"ב ברכה, ומה אולמא האי מהא, ולפי' נחא
דמנילה והלל שנתקנה ע"י כמה נביאים, עי' פסחים
ק"ה, ותקנה שחקנה נביאים לכ"ע מברכין, ואף ריב"ל
מודה:

וא"ר תשיבני מהא דר"ה י"ח דעל ששה חדשים שלוחין
יואלין, ומתן על כסליו מפני חנוכה, ושם בחוס'
ד"ה וירד, דהיינו על הדלקת נ"ח, דמשנה זו לאחר
החורבן קאי, עי' ברעכ"א שם, ובזה תחייב חמיה
עלמה דפריך בש"ס שם ותבטל מלוותה, והדבר מפליא
ביד אפשר להעלות על הדעת לבטל מלוה שפשטה בכל
ישראל יוחר מר' שנה והרי י"א דפשטה לחוד מהני,
דאפי' ביד גדול מהם א"י לבטלה, ואפי' למ"ד דתרת

מִדְּרֵי דְּבָרֵי דְרַמְצִין וַיְחִי הַגִּיל קֶשֶׁה לִי דְבָרֵי הַרְמָצִים
 בְּרִישׁ ה' חֲנוּכָּה שְׂכַחַב וְהַעֲמִידוּ „מֶלֶךְ” מִן
 הַכֹּהֲנִים וְמֵה מַעֲלִיּוֹתָא הָא עֲבָרָה בְּדָבָר ע' שְׂבוּעוֹת כִּין
 דְּהַעֲבָרָה בְּעֲבָרָה רַעָה הִיא וְלֹא טוֹבָה וַע' יִשׁוּעוֹת מַלְכוּ
 בְּחַבִּים סִי יִין אֵף דְּהַרְמָצִיל הַשְּׁמִיט וְלֹא הִבִּיא הֵהִיא
 דִּינָא דִּירוּשְׁלָמִי דְאֶסּוּר לְכֹהֲנִים לִהְיוֹת מַלְכִים וּמַסְחִימָת
 דְּבָרֵיו בְּפִ"א מֵה' מַלְכִים מִשְׁמַע דְּכָל שַׁבָּט יוֹכֵל לִהְיוֹת
 מֶלֶךְ, אֲבָל בְּהִי כַחַב בְּפִירוּשׁ דְּמִ"מ אֵין לוֹ לִהְיוֹת מֶלֶךְ
 בִּירוּשָׁלַיִם, וְהוּא יוֹלָא מִקְרָא דְּהִבִּיא שֶׁם וּמַלְכֵי בֵית
 חֲשִׁמוֹנָאִי בִירוּשָׁלַיִם מַלְכוּ, וַע' מַלְכִים בִּי יִיד דִּיהוּאֵשׁ מֶלֶךְ
 יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁכֶּבֶשׁ יִירוּשָׁלַיִם שֶׁב לֹא רָאוּ וְלֹא נִשְׁאַר בָּהּ לְמַלּוּךְ,
 וְלִ"ל דְּהִיָּה לֵהֶם בְּקַבְלָה מֵאַחִיָּה הַשְּׁלוֹנִי, שֶׁהַמֶּלֶךְ אֵת הַמֶּלֶךְ
 הָרִאשׁוֹן לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַן לֵהֶם כַּח הַמְּלוּכָה עִ"פ תּוֹרָה,
 דְּאֶסּוּר לֵהֶם לְמַלּוּךְ בִּירוּשָׁלַיִם :